

TÍZ ÉV AZ ERDÉLYI MAGYARSÁG ÉLÉN

APRILIS 1-ÉN tizedik évfordulója annak, hogy a Romániai Országos Magyar Párt élére dr. gróf Bethlen György került.

Az erdélyi magyarság, amelynek egyetlen politikai szerve ez a párt, nincsen ünneplő kedvében, nem hangos szavakban, pohárköszöntőkben ünnepli vezérét ez alkalommal, hanem e népközösség minden becsületes tagja lelkében érzi azt az elismerést, amellyel annak tartozik, aki az elmúlt keserves tíz éven át e nemzetkisebbség sorsáért felelősséget vállalt.

A trianoni szerződés aláírása után Erdélyben is megindult a népi szervezkedés. Eleinte a Magyar Szövetség keretében, amikor pedig ezt a kormányhatalom feloszlatta, két külön pártban.

Ennek a kettősségnek hátrányait felismerően 1922. év végén alakult meg az egységes Magyar Párt, amely elnökül Jósika Sámuel bárót, a régi magyar közéletnek ezt a kiválóságát választotta. Rövidesen bekövetkezett halála után Ugrón István, a volt Monarchia egykori rendkívüli követe és meghatalmazott minisztere került az elnöki székbe.

Az első években a magyarság politikai szervezete parlamenti képvisellel alig rendelkezett, hiszen a közel kétmilliónyi magyarság a kamarába csak három férfit küldhetett.

Azok a választási eszközök, amelyeket az akkor uralmon lévő liberális kormány is használt, kilátást sem nyújtottak arra, hogy a magyar nemzetkisebbségnek, legalább megközelítően, megfelelő értékes parlamenti képvisellete lehessen. Pedig úgy éreztük, hogy kisebbségi életünk kérdéseit, felfogásunkat és sérelmeinket fel kell tárnunk az ország színe előtt, hiszen a román közélet vezető tényezői között szinte túlnyomó többségben voltak azok, akiknek a kisebbségi kérdésekről és Erdély tényleges helyzetéről fogalmuk sem volt. Ezért, amikor 1923 őszén Goga Octavian, a neves román író, aki ma a leggyűlölködőbb álláspontra helyezkedik a kisebbségekkel szemben, csúcsai kastélyába, Ady Endre egykori otthonába hívta meg a Magyar Párt néhány vezéregyenységét és az ezekkel folytatott tanácskozás 1923 október 23-án az úgynevezett csúcsai paktum megkötéséhez vezetett: ez a pártvezetőségben reményt ébresztett, hogy ha az Avarescu tábornok és Goga által vezetett úgynevezett Néppárt kormányra kerül, a Magyar Párt részére is lehetővé válik, hogy megfelelő parlamenti képviselőhöz jut és a legégetőbb nemzeti sérelmek orvoslást nyernek.

Ez a kormányrajutás azonban jó ideig késett. 1925 Őszén a hatalom birtokosa még mindig a liberális párt volt, amely elérkezettnek látta az időt, hogy végre-valahára a községekben és városokban az önkormányzati életet megindítsa, ezért a képviselőtestületek választását elrendelte.

A Magyar Párt vezetői jól tudták, hogy ha ezeknél a választásoknál is a kormányhatalom ellen veszik fel a harcot, ugyanolyan eredményhez jutnak, mint az általános képviselőválasztásoknál, micrtis elfogadták a kormányzó pártnak javaslatát, amely szerint a két párt közös választási lajstromokat állít.

Ezen elhatározásnak magátólértetődő folyamánya: a megkötött csúcsai paktum felbontása, 1926 február i-én megtörtént. A községi választások eredménye kielégítő volt. Ma egyik súlyos panaszunk hiányoznék, ha a városi és községi képviselőtestületekben annyi szavunk volna, mint amennyit ez a választás biztosított. Am alig telt el a képviselőtestületek megalakulása után néhány hét és 1926 március 30-án a liberális Brătianu kormányt az Avarescu—Goga kormánya váltotta fel.

Április i-én a Magyar Pártot az a meglepetés érte, hogy nagyon tisztelt és szeretett elnöke lemondását jelentette be és a párt vezetését ideiglenesen gróf Bethlen György alelnökre bízta.

Égészen bizonyos, hogy azt a politikai érzékenységet, amely Ugrón Istvánnak ebben a tényében megnyilatkozott, nem sokan értették a román közéletben. Nem értették micrt veszi magára a csúcsai paktum felmondásának felelősségét, holott ez az egész pártvezetőség egyhangú akaratából történt. Lehet, hogy Goga Octavian, aki ismerte a magyar közélet finomságait, megértette ezt az elhatározást és ezért, amikor Bethlen György gróf ugyanazok révén, akik a csúcsai paktumot létrehozták, tőle az általános választásokra vonatkozó felvilágosítást kért, ajánlatot kapott arra, hogy ezeknél a kormányzó-párt és a Magyar Párt választási kartellel vegyen részt.

Ez a megállapodás juttatta a Magyar Pártot megfelelő képviselőtársakhoz a törvényhozásban, tizenöt helyhez a kamarában és tizenkettőhöz a szenátusban.

A tavasznak ezek a napjai tehát nemcsak Bethlen György gróf vezetésének, de a párt jelentőséges parlamenti működésének is tizedik évfordulóját hozták reánk.

TÖBBSÉGI népeknél, a kormányhatalom boldog birtokosainál, a tíz évi évfordulón ünnepelni szokás, dicshimnuszokat zengeni és érdemeket felsorolni.

A kisebbségi nemzetek vezetői meglepedhetnek azzal, ha keserves szolgálataik után a távolabb állók megértik helyzetüket és ezzel a megértéssel foglalnak állást a bírálatokkal szemben. Nem ünnepelhetünk és még kevésbbé dicsekedhetünk.

A kisebbségek vezetői közül aki bármilyen eredménnyel kérkedni mege abban a politikai légkörben, amelyben ma Európa úgyszólván minden kisebbsége él, nemzetárulást követne el, hiszen céltáblát mutatna a sovén többségnek ahhoz, hogy hol és mit kell még támadnia és lerontania.

De sajnos, Európában aligha akadhat nemzetkisebbség, amely valódi eredményekre hivatkozhat. Egy évtizeddel ezelőtt úgylátszott, hogy az esztóniai német kisebbség az, amely irigylésreemeltő eredményhez jutott, kultúr-autonómiája megszervezésével. Ma ez a kisebbség is áldozatául esik a többségi nép sovinizmusának.

De ha nem ünnepelhetünk és dicsekedhetünk, legalább védekezhessünk azokkal a bírálatokkal és vádakkal szemben, amelyek a jóhiszeműek részéről hangzanak felénk.

Ezek szerint a Magyar Párt vezetői a tömeg lelkében a jövőt illetőleg ábrándképeket hagytak, a tömegeket passzivitásra vezették, de rezisztenciára nem edzették, a parlamentben nem voltunk eléggé érelyesek, mások szerint túlságosan azok voltunk, panaszainkat nem terjesztettük kellő számban a Népszövetség elé, mások szerint ezekkel a panaszokkal a román közvéleményt magunk ellen zúdítottuk, nem érintkeztünk eléggé a néppel és szervezkedésünk csak a felső keretek kicpitéséből állott, és elhanyagoltuk népünk gazdasági megszervezését és megerősítését.

Való igaz, hogy különösen az impérium változását követő első években sokan voltak a magyar kisebbség tagjai között, akik ábrándképekben éltek, akik a maguk gazdasági helyzetének megfelelő rendezését is elhanyagolták, mert helyzetüket időlegesnek és rövid időn belül megváltozandónak vélték.

Nem hiszem, hogy a Magyar Párt komoly vezetői közül egyetlen egy is akadt, aki ezekhez az ábrándképekhez egyetlen megnyilatkozással színt adott. Ellenkezőleg, sokszor elkedvetlenítettük tömegeinket azzal a józanságunkkal, amellyel a jövőbe néztünk és amelynek mind gyakrabban kifejezést adtunk. De hányszor esett meg velünk, hogy azok, akiket figyelmeztettünk, az éter hullámaira hivatkoztak, amelyek biztatásának a mi szavunknál jobban hittek. És hányszor esett meg velünk, hogy éppen ezért a józanságunkért majdnem nemzetárulónak minősítettek, mert nyíltan hirdettük, hogy mi csak a nemzetközi szerződésben biztosított jogainkért küzdünk.

Ugyanennyire jogosulatlan az a szemrehányás is, hogy a magyar tömegeket csak passzivitásra vezettük, de rezisztenciára nem edzettük.

Amint előbb említettem, 1926-ban választási kartellre léptünk az akkor kormányra jutott Averescu—Goga-féle néppárttal, hogy végrehaláhára parlamenti képviselőhöz jussunk és így magunkat az ország színe előtt megismertessük. Ettől kezdve öt általános képviselőválasztásra szólítottuk a Magyar Párt tömegeit. És éppen Bethlen György gróf volt az, aki minden választás előtt minden olyan törekvés elől elzárkózott, amely a pártnak a könnyű mandátumszerzést biztosíthatta, mert meggyőződése szerint — és ez mindig a pártvezetőség igen nagy többségének felfogása is volt — a képviselőválasztások küzdelmei edzhetik meg nemzeti öntudatukban és kitartásukban a tömegek becsületes tagjait.

Hogy az 1928. évi, Maniu Gyula miniszterelnök által elrendelt választásokon kívül a többi négy választási küzdelem mit jelentett a párt vezetőinek és a tagozatok derék szervezeteinek, azt mindenki tudhatja, aki ezeknek a választásoknak eszközeivel csak némiképp is

ismerős. Négy általános választáson a hatalom ellen állítottuk síkra tömegeinket akkor, amikor a német testvérkisebbség mind a négy választáson a kormány lajstromán nyert mandátumot, lett-légyen az nemzeti-parasztpárti, Iorga-párti, vagy liberális.

Ha van pártvezér, aki törvényes harcra edzette a maga híveit, úgy ez kétségtelenül Bethlen György gróf elnök.

Törvényes harcot mondunk, mert bírálóinkról nem tételezzük fel, hogy azt kívánják: vezessük a szuronyoknak tömegeinket és szegessük meg velük állampolgári kötelezettségeiket.

SOKSZOR FOGLALKOZTATTA a pártvezetőséget az a kérdés, vajjon a bukaresti parlament légkörében nem volna-e helyes, ha parlamenti csoportunk csak elvi jelentőségű deklarációkat tenne az ország színe előtt és a törvényalkotás munkájában komoly részt nem venne, mert ez a munkásságunk eredményre nem vezet. Mindig úgy határozunk, hogy azt a sok keserűséget, amelyet a parlamentáris szereplésünk eredménytelensége nekünk juttat, el kell szenvednünk és lehetőleg minden egyes törvényjavaslatnál álláspontunkat kifejezésre kell hoznunk mégpedig úgy, hogy minden javaslatnak igazságos bírálói legyünk, a javaslatokat ne az ellenzékieskedés szemszögéből, hanem az általános gazdasági és népünk politikai érdekeinek szempontjából ítéljük meg. Ennek az elhatározásunknak eredménye, hogy még olyan törvényjavaslatoknál is, mint amilyenek a postai clearing- és csekk-forgalom bevezetésére, az építkezésre, a békebeli osztrák-magyar állampapírok rendezésére, a gabonaneműek standardozására, a leu stabilizációjára, az állami javak kezelésére, a bányászatra, a metylalkoholra, stb. vonatkoztak, értékes és szakszerű felszólalásaink hangzottak el. És, hogy ezek értékét és szakszerűségét nemcsak mi állapítottuk meg, azt mi sem igazolja jobban, minthogy a néhány nap előtt lefolyt közigazgatási vitában Luca miniszter elismerte, hogy az ilyen szakkérdésekkel leginkább foglalkozó Gyárfás Elemér „nemcsak a kisebbségieknek, hanem az egész román parlamentnek egyik legkiválóbb tagja“.

Aktív részvételünk a törvényalkotásban valóban nem hozza meg nekünk azt, hogy azokat a törvényjavaslatokat, amelyek egyenesen nemzeti jogainkat sértik, felszólalásaink következtében félre teszik vagy módosítják. Ilyeneknél eredményt a legritkábban és csak részletkérdéseiméi értünk el. De törvényhozóink száz és száz olyan módosítását fogadták el a bizottságok, amelyek elfogadása nélkül a törvények végrehajtása népünkre még súlyosabb következményekkel járt volna.

Ha valaki fáradtságot venne magának ahhoz, hogy összehasonlítsa a magyar parlamentáris élet bármely évtizedében a román nemzeti képviselők szereplését a mi parlamenti csoportunk szereplésével, akkor — ha ezt tárgyilagosan tenné — a mienket mindenképpen értékesebbnek minősítené. Egyre azonban sohasem vállalkoztak törvényhozóink, arra, hogy az országház falai között olyan durván sértsék meg a többségi nemzetet, mint azt például annak idején Vaida-Voevod Sándor a magyar képviselőházban tette. Mert ez nemcsak kiválasztottaink ízlésével és egész életfelfogásával ellenkezik, de mert népünk

érdekeinek képviselésével is összeegyeztethetlenné tartjuk, hogy a két nemzet között gyűlöletet szítsunk.

Mi többre tartjuk, ha — amint az a legutóbbi napokban is Wilier Józseffel történt — az elnöki székéből nem megrovás hangzik a szónok felé, hanem annak megállapítása, hogy „a ripszt elegáns volt“.

Sajnos az elismerésnek ilyen szavai az elkeseredett nagy tömegek tagjai előtt a törvényhozókat nem teszik olyan népszerűekké, mint az olyan sértő szókimondások, amelyekkel a Vaida-Voevod Sándorok éltek. A magyar tömegek is bizonyára hangosabban tapsolnának pártunk képviselőinek, ha azok botrányhősökké válnának és így hívnák magukra a figyelmet. Az ilyen népszerűsége törvényhozóink sohasem pályáztak, éppen annak a tömegnek érdekében, amely az ilyenéit gyakran lelkesül.

Nem akartak és nem akarnak erkölcsi jogcímet adni a hatalom kezelőinek ahhoz, hogy az ilyen viselkedésre való hivatkozással tagadják meg az előterjesztett sérelmek meghallgatását. De mert törvényhozóinkat ez a szempont vezeti, valóban meglephette őket Titulescu külügyminiszter legutóbbi támadása. De az illetet is nyugodtan tudomásul kell venniük, abban a meggyőződésben, hogy a külügyminiszter izgalmát nem Bethlen Györgynek szavai, hanem kétségtelenül az ország határain kívül történt események okozták. Mert hiszen annak megemlézése, hogy „a vallás megváltoztatására való kényszerítés esetei elszigeteltnek nem nevezhetők“, talán még sem hozhatja olyan hangulatba az európai hírvételező külügyminisztert, mint amilyenbe azon az emlékező december 3-iki ülésen jutott.

A külügyminiszternek ezzel a támadásával kapcsolatosan térhetünk át bírálóinknak azokra a megállapításaira, amelyek népszövetségi panaszainkkal kapcsolatosak.

Amint már említettük, némelyek szerint ezek a panaszok arra jók, hogy a román közvélemény ellenszenvét magunkra zúdítsuk, mert hiszen eredményt úgy sem értünk el, mások szerint nagyon is takarékoskodunk a panaszok felsorakoztatásával.

Évek során át nem nyúltunk a népszövetségi panaszok fegyveréhez. Megkíséreltünk minden lehetőt, hogy ezt elkerülhessük, de amikor egyrészt a magyar telepések tizenhat hold földjéből sok helyen kilencet, sőt tizenkettőt vetek el agrárreform címén és amikor felekezeti oktatásunk végveszélybe jutott, nem állhattunk ellen tömegeink követeléseinek, hogy ezeket az ügyeket a Nemzetek Szövetsége elé vigyük. És valóban csodálatos, hogy Titulescu külügyminiszterünket mennyire cserbenhagyta emlékezőtehetsége, amikor az előbb említett izgatott hangulatában Bethlen György felé kiáltott, „ha valami panaszuk van, menjenek Genfbe, de ott sohasem adtak önöknek igazat“. Hiszen éppen ő volt az, aki például a telepések panaszának tárgyalásakor bejelentette, hogy ezeknek a megállapított kisajátítási összegben felül most már a román kormány még külön hétszáz ezer arany frank kártérítést is ad. Ha figyelembe vesszük, hogy ennek a kártérítésnek az egyes telepésekre jutó része körülbelül ugyanannyi volt, mint amennyit eredetileg kisajátítási árként megállapítottak és azt, hogy a Genfben

megajánlott összeget a telepesek készpénzben néhány héten belül megkapták, a kisajátítási eljárás folyamán megállapított összeg fejében járó értékpapírosokhoz pedig némelyek még a mai napig sem jutottak, vagy azokat meglehetősen elértéktelenedetten csak rövid idő előtt szerezheték meg, akkor talán mégsem állítható, hogy panaszaink teljesen eredménytelenek voltak.

Sajnos, abban a zűrzavarban, amelyben ma Európa él, a Népszövetségnek azokban a válságos óráiban, amelyekben léte vagy nem léte forog kockán, sok reményt a Népszövetséghez juttatott panaszokhoz nem fűzhetünk. És ha mégis minden törvényes eszköz igénybevételének eredménytelensége után odamegyünk, sohasem vezetnek azok a melléggondolatok, amelyeket a román közélet annyiszor szemünkre vet, hanem csak népi jogunk megvédésének szent kötelessége.

BE KELL ÖSMERNÜNK, hogy bírálóink akkor tapintanak eleve-nünkre, amikor szemrehányással illemeik azért, mert népünk gazdasági megszervezéséről mindeztideig kellőképpen nem gondoskodtunk. Kétségtelen, hogy akik az e téren tapasztaltakat megfigyelik, jól tennék, ha néhány évtizeddel hátrább is néznének.

A világháború előtt, a XX-ik század elején megláthatnák például a Székelyföldi Kirendeltséget, amely a magyar kormány megbízásából, annak teljes támogatásával sietett a székelység közgazdasági helyzetének megjavítására, e nép gazdasági megszervezésére. Eredménye pedig szánalmasan kevés volt. Jól tennék, ha elolvassák Bethlen István grófnak: „A magyar birtok pusztulása Erdélyben“ című művét. Vájjon a tárgyilagos bíráló ezek után nem venné-e észre, hogy hihetetlenül nagy feladat elé állított végzetünk, amikor azt kívánta tőlünk, hogy ott, ahol az államhatalom teljes támogatásával rendelkező szervezet eredményt felmutatni nem tudott, mi egy a magyar kisebbség életerejét megtörni szándékolt agrárreform után, egy az egész világot kétségbeejtő gazdasági krízisben és az államhatalom minden támogatása nélkül népünket gazdaságilag tökéletesen megszervezzük és megerősítsük.

Az elméletek légiüres tereiben, vagy a fiatalságnak akadályokat nem ismerő illúziói közt papíroson sokkal könnyebb ezt a szervezetet kipróbálni vagy ennek hiányát bírálni, mint azt a valóságban életre kelteni.

Amit pedig ezen a téren tényleg tettünk, azzal kérkednünk az eredmény veszélyeztetése nélkül nem lehet.

Azt is férfiasan beösmérhetjük, hogy a pártvezetés munkájában többet tehattünk volna, mert kétségtelen, hogy azon tagozataink mellett, melyekben lüktető pártérettel a nagy tömegek a vezetőkkel állandó kapcsolatban vannak, akadnak olyanok, amelyekben azt elérni csak tökéletlenebbül sikerült. Ne felejtjük azonban, hogy a párttagozatok kipróbálásának sokszor igen nagy nehézségei vannak. Ezeket a nehézségeket különösen ott érezhetjük, ahol a magyarság nagyobb tömegekben él együtt és ahol éppen a hatóságoknak sokszor túlbuzgó közegei minden megmozdulásban irredentát látnak. Az ilyen helyeken szinte népünk zaklatását vonja maga után a fokozottabb pártszervezési munka.

A pártszervezés és a néppel való nem elégséges érintkezés hiányaira utalásnál azok járnak leghelyesebb úton, akik szerint a pártvezetés a fiatalok munkásságát mindezideig kellőleg igénybe nem vette. Éppen ezért a vezetők komoly elhatározása, hogy ezen a helyzeten mielőbb változtassanak.

Akik azonban csak általánosságban vádolják a Magyar Párt szervezetét és vezetését, azoknak figyelmébe ajánlnók azt a körülményt, is, hogy az utolsó öt év alatt Romániában meghasonlott a liberális párt, az Averescu—Goga néppártja, a Maniu vezette nemzeti parasztpárt, szörnyű szakadék támadt a német népközösségen belül és csak egyetlen tekintélyes párt maradt a belső meghasonlástól mentes: a Bethlen György gróf vezetése alatt álló Magyar Párt.

BÍRÁLÓINK MINDEN VÁDJÁVAL szemben csak egy-két érvet sorakoztattunk fel. Nem mintha a többi hiányozna. De ezek felsorakoztatását szükségesnek tartottuk akkor, amikor az anyaország felől olyan hangokat hallunk, amelyek már az erdélyi magyarság lélekarangjának hangjait jelenthetik.

Mi, akik a párt élén állunk és ezek között elsősorban Bethlen György gróf, edzettebb, erősebb idegekkel rendelkezünk. Tudjuk, hogy súlyos küzdelemben állunk, melyben a dolgok természete szerint nagy veszteségeink voltak és lesznek, de kétségbe nem esünk és munkánkban lankadatlanul reméljük a megértéshez vezető szebb és boldogabb jövőt.

JAKABFFY ELEMÉR